

Finansdepartementet

Remissyttrande, Förändring genom försök - Försöksverksamhet i den kommunala sektorn (SOU 2023:94), betänkande av Försöksverksamhetskommitténs betänkande**Sammanfattning**

Ljusnarsbergs kommun framför i detta remissyttrande sammanfattningsvis följande:

- Ljusnarsbergs kommun är generellt positiv till försöksverksamhet inom kommunsektorn.
- Ljusnarsbergs kommun beklagar att inget förslag till försöksverksamhet finns inom arbetsmarknadsområdet.
- Ljusnarsbergs kommun anser att högre krav på samarbetsklimat inom offentlig verksamhet bör ställas.
- Ljusnarsbergs kommun är mycket positiv till förslaget om försöksverksamhet med statsbidrag för små kommuner.
- Ljusnarsbergs kommun har generellt en negativ inställning till riktade statsbidrag.
- Ljusnarsbergs kommun är positiv till att föreslagna försöksverksamheter skall pågå i sex år med uppföljning och utvärdering.
- Ljusnarsbergs kommun är positiv till möjligheten till avtalssamverkan med regioner för kommuner.
- Ljusnarsbergs kommun är tveksam till kommunalt huvudmannaskap för läkarvård inom viss primärvård.
- Ljusnarsbergs kommun är positiv till förslaget om försöksverksamhet gällande samverkan mellan kommuner inom lantmäteriområdet.
- Ljusnarsbergs kommun är positiv till försöksverksamhet som möjliggör användandet av renat gråvatten som dricksvatten.
- Ljusnarsbergs kommun är positiv till försöksverksamhet för att motverka välfärdsbrottslighet.
- Ljusnarsbergs kommun är besviken på statliga myndigheters svala intresse för försöksverksamheter.
- Ljusnarsbergs kommun är positiv till en permanent struktur för försöksverksamhet.
- Ljusnarsbergs kommun förutsätter att finansieringsprincipen kommer att tillämpas.
- Ljusnarsbergs kommun instämmer i huvudsak vad som anges i Sveriges Kommuner och Regioners remissyttrande.

Allmänna synpunkter

Ljusnarsbergs kommun är positiv till ökad försöksverksamhet inom kommunsektorn. Dock är det viktigt att försöksverksamheter uppfyller vissa kriterier som

- avgränsat och konkret försöksområde
- avgränsad och väl tilltagen försöksperiod
- försöken ges stort fritt utrymme utan detaljstyrningar
- försöken följs upp och utvärderas
- försöksresultaten redovisas i en vidare krets.

6.3 Särskilt om arbetsmarknadsområdet-beskrivning av arbete som inte lett fram till förslag av utredningen

Ljusnarsbergs kommun beklagar starkt att inget försök tillkom inom arbetsmarknadsområdet. Detta är dock ett sorgligt exempel som inte är ovanligt. Arbetsmarknaden är ett område där såväl statliga myndigheter och kommunerna bedriver verksamheter, vilket också konstateras i betänkandet och vore därför naturligt som ett försöksområde. Dock uppvisar Arbetsförmedlingen en inte alldeles ovanlig attityd som dessvärre är allt för vanlig.

Arbetsförmedlingen obstruerar, är rigid och präglas av revirtänkande och rädsla för att andra aktörer skall få ta del av deras verksamhetsområde. Mycket tråkig och trist inställning av en statlig myndighet och visar på en benägenhet att hellre värna den egna verksamheten än samverkan. Därtill uttrycker det en föraktfull inställning till kommuner och speglar en översittarattityd, värnande av stuprörstänkande och en statusfixering via upplevd exklusivitet.

Arbetsförmedlingens inställning visar på en avsaknad av fokusering på de enskilda personerna till förmån för bevarande av den egna myndigheten. Arbetsförmedlingens agerande är ett exempel på att en förutsättning för en lyckad försöksverksamhet är att samtliga aktörer måste släppa prestigen, stuprörstänkandet och rädslan för att släppa in andra aktörer inom det egna verksamhetsområdet. Här vore det lämpligt att det ställdes krav på statliga myndigheter att vara aktiva och positiva till försöksverksamhet inom deras sakområden och detta utan ett statustänkande. En försöksverksamhet där det finns aktörer som obstruerar eller aktivt motarbetar försöksverksamheten har av naturliga skäl mycket svåra möjligheter att lyckas.

Utifrån detta är det ytterst olyckligt att Försöksverksamhetskommittén inte haft kraften att övervinna Arbetsförmedlingens motstånd så att en försöksverksamhet inom detta område föreslagits.

Kommittén konstaterar i avsnittet ”6.3.4 Försöksverksamhetens sammanfattande slutsatser av förslaget” bland annat att kommunernas ”kompetens inom arbetsmarknadsområdet inte tillräckligt tillvaratas för att kunna hjälpa vissa grupper att få det stöd de behöver för att bli anställningsbara” (sidan 127), kommunerna har ”goda möjligheter att ordna praktikplatser samt har bra kontaktvägar i det lokala näringslivet” (sidan 128), ”kommunernas kunskap och möjligheter inom arbetsmarknadsområdet inte tas tillvara på i tillräcklig omfattning” (sidan 128) att ”Kommunerna står med kostnaden för försörjningsstödet, men saknar verktyg att

kunna hjälpa dessa individer att komma ut på arbetsmarknaden” (sidan 128) och ”Utredningen anser att kommunens fulla potential inom arbetsmarknadsområdet inte tillvaratas och det hade varit värdefullt att inom ramen för ett försök pröva olika samverkansformer” (sidan 129).

Extra beklagligt är att det förefaller som att Arbetsmarknadsdepartementet aktivt motarbetat en försöksverksamhet inom arbetsmarknadsområdet. Utifrån detta instämmer Ljusnarsbergs kommun till fullo i följande citat ”Utredningen menar att det i grunden behövs en tydlig politisk vilja på nationell nivå för att försöksverksamhet av detta slag ska kunna bli verklighet” (sidan 129).

7 Försök som utredningen följt

Ljusnarsbergs kommun vill inom detta område göra några reflektioner. På sidan 142 under ”7.2.5 Vad har försöket gett så här långt?” anges att ”Organisationsgemensamma styrgrupper, projektgrupper och analysgrupper med gemensamma mål ger ny kunskap.” Det finns anledning att vara observant på att försöksverksamheter inte genererar en ökad byråkrati med ökad administration och ökat antal interna möten.

På sidan 149f under ”7.3.2 Utmaning för kommunsektorn?” står ”Inom offentlig verksamhet kan, och bör, högre krav ställas på ett gott samarbetsklimat över och mellan olika verksamhetsgrenar och aktörer.” Det borde, enligt Ljusnarsbergs kommun, klargöras med stort eftertryck till de olika verksamhetsgrenarna och aktörerna inom offentlig verksamhet.

Vidare menar Ljusnarsbergs kommun att offentlig verksamhet generellt präglas av stuprörstänkande och det krävs, likt det som anges på sidan 152 angående ledarprogrammet i Jönköpings län, ”Fokus har varit på att ta bort silo-strukturer mellan olika förvaltningar inom kommunal verksamhet, och mellan kommun och region.”

8 Försöksverksamhet med statsbidrag för små kommuner

Ljusnarsbergs kommun är mycket positiv till och tillstyrker starkt detta förslag till försöksverksamhet.

8.2.1 Riktade statsbidrag till kommuner

Riktade statsbidrag är generellt sett en styggelse som ofta syftar till att gagna särintressen, är ett utslag av politisk och statlig populism. Riktade statsbidrag generaliserar kommunerna i Sverige vilket medför att enskilda kommuner erhåller statsbidrag riktade på områden som inte är av betydelse för den enskilde kommunen. Riktade statsbidrag kan var kontraproduktiva och utan ökad effektivitet inom verksamheter då de inte stimulerar till innovationer och bättre kvalitetsprestationer eftersom inte goda prestationer premieras utan de riktade statsbidragen blir en generell resursökning utan krav på reella prestationer av värde. Därigenom kan riktade statsbidrag cementera ineffektivitet, i synnerhet om det riktas till verksamheter med viss ineffektivitet och improduktivitet. Således kan incitament till effektivitetsutveckling motarbetas.

Vidare är riktade statsbidrag ett tydligt tecken på den statliga bristen på tillit till kommunerna, vilket är ytterst beklagligt samt motverkar det kommunala självstyret.

8.3.1 Riktade statsbidrag är inte ett nytt styrmedel

Ljusnarsbergs kommun vill uppmärksamma och understryka följande konstaterande av utredningen på sidan 175 angående riktade statsbidrag ”Utvecklingen visar på den naturliga spänning som finns mellan principerna om kommunalt självstyrelse å ena sidan, och nationella krav på likvärdighet å andra sidan.” Det måste beaktas att likvärdighet inte är detsamma som att alla kommuner måste göra lika, förutsättningarna för de olika kommunerna är olika, vilket kräver stort kommunalt självstyre.

8.3.4 En framtida användning av riktade statsbidrag?

I detta avsnitt citerar utredningen följande från budgetpropositionen för 2023 ”Regeringens inriktning är att den statliga styrningen ska präglas av långsiktighet och god framförhållning samt samordnade och tydliga styrsignaler. Det bör skapa utrymme för regional och lokal anpassning och inte försvåra effektivisering” (sidan 178). Ljusnarsbergs kommun vill poängtera den stora betydelsen av att regeringen anammar vad som anges i citatet ovan.

8.4.2 Riktade statsbidrag medför administrativa kostnader för kommuner

Ljusnarsbergs kommun anser det viktigt att de riktade statsbidragens administrativa kostnader för i synnerhet små kommuner uppmärksammas, detta är, utöver ineffektivt och improduktivt nyttjande av resurser, en hämmande faktor för små kommuner.

8.4.3 Riktade statsbidrag påverkar kommuners planeringsförutsättningar

Ljusnarsbergs kommun delar fullt ut utredningens konstaterande att riktade bidrag statsbidrag, genom ”förändringar av villkoren för de redan existerande bidrag, införande av nya statsbidrag eller borttagande av statsbidrag med kort framförhållning” (sidan 182) har en starkt negativ påverkan på kommunernas planeringsförutsättningar. Förändringar av villkoren kan utöver påverka förutsättningar, helt strypa eller ändra pågående arbete inom kommunala verksamheter och inte minst medföra stora påfrestningar på den kommunala ekonomin.

Utredningen konstaterar att ”Riktade statsbidrag kan innehålla krav på en satsning på en viss verksamhet för att en kommun eller region ska kunna ta del av bidraget. Bidragen kan då skapa undanträngningseffekter gentemot andra delar av verksamheten” (sidan 183).

Ljusnarsbergs kommun menar att denna aspekt är oerhört viktig att notera men historiskt inte ha beaktats då exempelvis särintressen inom vissa områden har lyckats genomdriva riktade

statsbidrag inom det egna verksamhetsområdet med påföljden av negativa förutsättningar för andra verksamheter. Undanträngningseffekten får inte underskattas beträffande riktade statsbidrag.

8.7 Utredningen föreslår en försöksverksamhet med ett statsbidrag för små kommuner

Ljusnarsbergs kommun är mycket positiv till utredningens förslag. Dock anger utredningen på sidan 199 ”Under den femåriga försöksperioden kommer riktade statsbidrag att tillkomma. Statsbidrag kan också ändras eller upphöra. Förändringar av vilka statsbidrag som ska ingå i försöket kan därför behöva göras för varje nytt budgetår under försöksperioden.”

Ljusnarsbergs kommun ser med viss oro på utredningens förslag då försöksverksamhetens ekonomiska förutsättningar inte är statiska, detta kan innebära förändrade ekonomiska förutsättningar för försöksverksamheten med negativa konsekvenser i de konkreta kommunala verksamheterna. Den stora förhoppningen är att det inte under försöksperioden skall genomföras stora förändringar av de riktade statsbidragen, framför allt att det inte tillkommer flera nya riktade statsbidrag, men om utredningens förslag skulle realiseras vore det åtminstone viktigt att förändringarna av de riktade statsbidragen skall begränsas genom att den totalsumma som respektive försökskommun erhåller vid försöksverksamhetens inledning exempelvis inte får minskas med mer än en fast låg angiven procentsats eller det anges ett golv, angivet i kronor, under vilket respektive försökskommuns totala statsbidrag genom försöksverksamheten ej får understigas. Genomförs stora neddragningar under försöksperioden av totalsumman vid försöksperiodens början, riskerar det medföra att syftet med försöksverksamheten går förlorad i det att den fria användningen av statsbidrag har medfört aktiviteter och/eller åtgärder som måste avslutas eftersom totalsumman av statsbidrag minskas.

8.8 Uppföljning och utvärdering

Ljusnarsbergs kommun ser positivt på att försöksverksamheten avses pågå sammantaget under sex år, detta ger möjlighet för försökskommunerna genomföra reella satsningar vars effekter kan konstateras.

9 Försöksverksamhet inom hälso- och sjukvårdsområdet

Ljusnarsbergs kommun är mycket positiv till utredningens förslag till möjlighet av avtalssamverkan med regioner. Alla möjligheter till samverkan är av yttersta betydelse för små kommuner. Positivt är att utredningens förslag inte begränsas till vissa kommuner och regioner, samt att kommunerna skall få ersättning för sina åtaganden.

9.10 Utredningens bedömning om försöksverksamhet med kommuners huvudmannaskap för läkarvård inom viss primärvård

Ljusnarsbergs kommun delar Sveriges Kommuner och Regioners (SKR) tveksamhet i sitt remissyttrande ”till utredningens bedömning att kommuner och regioner bör ges möjlighet att i en försöksverksamhet kunna avtala om att kommuner ska ta över regionens ansvar för läkarvård inom primärvården för de grupper som finns i den kommunala hälso- och sjukvården.” Framför allt vill påtalas de sannolikt stora problem för små kommuner att rekrytera läkare till den egna kommunen utifrån de av SKR angivna ”kompetensförsörjningsutmaningar” som föreligger i dagens svenska samhälle.

10 Försöksverksamhet gällande samverkan mellan kommuner på lantmäteriområdet

Ljusnarsbergs kommun är positiv till utredningens förslag.

11 Försöksverksamhet som möjliggör användandet av renat gråvatten som dricksvatten

Ljusnarsbergs kommun är positiv till utredningens förslag. Här vill påtalas den globala dricksvattentillgången av utredningens förslag då dagens förbrukning av dricksvatten är ineffektivt och en global utmaning för framtiden.

Därtill vill Ljusnarsbergs kommun instämma i utredningens slutsatser ”Att kunna visa att renat avloppsvatten, om än enbart från bad, tvätt och dusch, kan användas som dricksvatten skulle dock kunna sänka tröskeln för att använda olika vattenkvaliteter till olika användningsområden, exempelvis till bevattning eller att spola i toaletter” (sidan 310) och ”I Sverige används vatten av dricksvattenkvalitet till många användningsområden där sådan kvalitet egentligen inte behövs. Det vatten som används till att spola i toaletterna skulle inte behöva hålla samma kvalitet som det vatten som ska drickas. Att inleda ett försök där avloppsvatten renas till dricksvatten skulle kunna sänka tröskeln för att använda olika typer av vattenkällor till olika ändamål. Det kan dock inte uteslutas att en omställning till en mer omsorgsfull användning av vatten, inom en nära framtid är nödvändig. Detta försök kan då ge värdefull kunskap för framtiden” (sidan 319).

12 Försöksverksamhet för att motverka välfärdsbrottlighet

Ljusnarsbergs kommun är positiv till utredningens förslag.

Ljusnarsbergs kommun är av åsikten att det i det svenska samhället historiskt haft för lite fokus på välfärdsbrottlighet, allvaret och konsekvenserna av välfärdsbrottlighet, inte minst utifrån den undanträngningseffekt i form av effektivt nyttjande av offentliga ekonomiska medel, har inte uppmärksamats och beivrats. Ekonomiska brott mot offentlig verksamhet har haft en och har en allt för låg prioritet.

Ljusnarsbergs kommun vill uppmärksamma vad utredningen säger på sidan 326, nämligen ”Gällande socialtjänstens möjligheter att lämna information till brottsbekämpande myndigheter konstaterar utredningen om förbättrade möjligheter att utbyta information med brottsbekämpande myndigheter att socialtjänsten har, enligt utredningens bedömning, relativt stora möjligheter redan i dag att lämna ut uppgifter i brottsförebyggande syfte bland annat inom unga som riskerar att hamna i kriminalitet. Stödet för sådant utlämnande finns i 10 kap. 18 a § OSL.” Detta konstaterande av utredningen anser Ljusnarsbergs kommun borde i större utsträckning informeras om och tillämpas, för att beivra välfärdsbrottsligheten.

13 Utredningens iakttagelser och slutsatser

13.2.3 Statliga myndigheter behöver involveras

Ljusnarsbergs kommun noterar med djup besvikelse, att utredningen på sidan 346 skriver ”Försöksverksamhetskommitténs iakttagelser är många kommuner och regioner verkar vara villiga att testa nya arbetsätt i försök. Utredningen har dock under sitt arbete upplevt ett varierande intresse, och även i något fall motstånd, hos olika statliga myndigheter gällande försöksverksamheter.”

13.6.2 Försöksverksamhetskommittén har identifierat ett behov av en permanent struktur för försöksverksamhet

Ljusnarsbergs kommun delar utredningens konstaterande att det finns ett behov av en permanent struktur för försöksverksamhet, inte minst är det av avgörande betydelse för små kommuner.

Övrigt

Ljusnarsbergs kommun vill även framföra att den i huvudsak instämmer i SKRs remissyttrande.

Vidare att Ljusnarsbergs kommun förutsätter att finansieringsprincipen kommer att tillämpas.